

לספרות, אמת ועיון

אמת אחת ושקרים הרבה כנגד שקר אחד ואמיתות הרבה

מאת גרשון ויילר

פיכת לו היא חלק בלתי נפרד מן האמת האחת הגדולה.

בולטת ביותר חולשתה של התנועה הכנענית בכל הנגע לי ערבים וכבר עמד על כך אחד רים ועליכן לא אוסיף בעניין זה. אבל יש כאן שאלה חשובה מאין כמות והיא זאת: האפשר לדבוק ברעיון היהודי המהפכי בהיסטוריה היהודית בלי שרעיון זה יביאנו בהכרח לידי התנגשות עם התנועה הלאומית הערבית? התנועה הכנענית לא הצליחה עד עכשיו, מסיבות פסיכולוגיות-היסטוריות שונות, להחריד את האמת שלה אפילו בליבותיהם של יושבי ישראל; כיצד זה אפשר להעלות על הדעת, שהיא תצליח לעצב בשביל הערבים את תודעת זהר תם שלהם. האמנם נידונים אננו על שום שניחקנו עצמנו מן העבר שלנו, להילחם למען ממלכה ש"רוב תושביה אינם רוצים בנו?

טוב היה אילו פנתה התנועה הכנענית פנימה והתרכזה באותם עניינים החיוניים לשליטתנו ול-הכרעותינו. וכאן יש לקרוא ב"עניין רב את הדברים שאמרה תנועה זו על המשטר הפנימי ב"ישראל, ובעיקר על העיוותים ש"באו עלינו בגלל אי-הבנתה וש"איש מהותה של ההתחדשות ה"טריטוריאלית. מצד אחר, האמת של הכנענים לא תיפגע אם יכירו בתנועה הציונית כבתנועה הלאומית של העם הזה. הציונות וה"כנענות הן בעלות-ברית טבעיות ואין ביניהן ניגודים חשובים. ה"ציונות הציעה, ובמובן-מה עדיין מנסה להציע, ליושב הגולה דוקא את האפשרות של שינוי זהותו המשוועבד לעומד ברשות עצמה. לא צדקו הכנענים בגרסם, שהנ"י גוד האמיתי הוא בינם לבין ה"ציונות; הקו המפריד החשוב הוא זה החוצץ בין הציונות והכנענות מזה לבין היהדות מזה.

הצרה העיקרית של התנועה הכנענית היא, שהיא ירשה, בעל כורחה, את התאוה האידיאלוגית של העם היהודי, ומסיבה זו נתפסה לנדונה האידיאלוגית ה"מצויה, וכך טבעה של נדונה זו: מתחילים בהצבת מטרות מ"סויימות, ואחרי-כך משעינים אותן על עובדות כביכול. כאשר מת"קיימים המתנגדים את המטרות מדי גישים בתור הגנה את העובדות (למשל, "הקדם העברי"), ואם מתקיימים את העובדות, ה"גורמים ומדגישים את המטרות. כך נצי"שות כל האידיאלוגיות, הכנענית בולטת בהן, חמקמקות והדב"רים ידועים.

הספר הזה מייצג מעין גישה אנציקלופדית לתנועה, לעברה ו"הקורותיה כאחר, והקורא בוודאי יבחר לו מתעורבת זו של ת"אוריות, הספות ותכניות פוליטיות את הפרטים הנראים לו. יתכן גם, שתעורבת זו תראה בעיניו כה מיותר, עד שיסיים את קריאת הספר בהרגשת שלילה מוחלטת ביחס לעניין הכנעני כולה. יהיה זה חבל, כי היו אלה הכנענים, לבדם מכל פלגי התנועה הלאומית, שמצאו את העוץ בנפשם להכריז על האמת האחת הגדולה, שכמעט כולם חברו יחד כדי לי"הסתירה מעיני עצמנו. על בשרנו אנו חשים עד מה הצליח מפעל זה של שטטוש הדברים, והצלחה זו היא המפולת הכתובה בשם הספר.

היש עוד דרך ממפולת לנצחון?

טבעית של ההיסטוריה היהודית, שהיא דתית במהותה. ומשום ש"שקריותו של רעיון זה נופחת על פניו מדי יום ביומו, אנו אנוסים להיות עדים לאותו בלבול מושגים, שהיה גוסהלקף ושביד הם מנציגיו המובהקים. אי-היכ"ל לת שלנו להתחדר עם תופעות יום-יום, כגון, ירידה, או נשירת עולים מרוסיה, אינה אלא תוצאה ישירה של השקר האחד הגדול

יונתן רטוש

הזה שהשתלט עלינו. ולא יעזור לנו הדבר ששקר זה נשען על הרבה אמיתות קטנות, הלקוחות מתחום הסוציולוגיה והפסיכולוגיה של העם הזה. כיום מתייחסים לתוצאות של סקרים שונים על זהות יהודית וכ"כ כאלו היו תורה מהשמים, אף כי אנו יודעים, שאחד מיסודות התנועה ה"ציונית היה הרעיון הפשוט, שה"גולה מעקמת את קומתו ומבלבלת את מחשבתו של היהודי. האם זה כל כך מסתיע, שתהליכים היסטוריים אישיים הם?

אני אומר בפה מלא, שהאמת האחת של הכנעניות שקולה כנגד כל האמיתות הקטנות של מתנגדיה ועל כן הבעיה שלנו כיום — בלומר, של אלה המתייחסים אל המציאות הישראלית כרצינות היא למחשבה מסודרת — היא כיצד אפשר לשחר את האמת הכנענית האחת מאותה משענת קנה רצוף, שאבות התנועה, ב"התלהבותם הצעירה, ראו לבדות בליבותיהם. אינני יודע מה דע"תם של היסטוריונים מומחים על משנתו של עדיה גור (ע.ג. הר"ר רון) על אודות "הקדם העברי" ובכנענותה גם אין זה חשוב. כי עיקר הבעיה כאן — לנתק את הקשר הרופף בלא-הכני בין עניינים השנויים במחלוקת לבין ה"אמת האחת, אשר בזכותה מוכנסה לתנועה הכנענית מקום כבוד ב"חולדות ישראל. גם אם אין תור"תו ההיסטורית של תורוץ אמת, לא בטלח האמת האחת של ההג"עיה, וגם אם צודקים דבריו, הרי בוודאי לא יחייבו את הדוגלים ביהדות בהינתן דת לנטוש את עמדתם. לאידיאלוגיות יש חיסון בפני עובדות.

אין זה חשוב אם מדוייקים דברי עוזי אורנן על ההיסטוריה של תחיית הלשון העברית. אולי זה מוגזם לנתק את ב"ן-יהודה משורשי באירופה המזרחית, אך מה בכך. עצם תחיית הלשון ה"עברית, באופן בלתי-תלוי במרטיה והיסטוריים, מהווה מהפכה, ומה"י

מנצחון למפולת — העי"ר: יונתן רטוש; הר"ר, 1976, 390 עמ".

היה זה ישעיהו ברלין שנתן כנפיים לאימרתו של המשורר ה"יווני העתיק ארכילוכוס שכן ל"שונת: השועל יודע דברים הר"בה, ואילו הקיפור יודע דבר אחד גדול." ברלין מסביר פשוטו של עניין ונב מוסיף לו דרש בשלו. הפשט הוא, שהשועל, חרף כל תחבולותיו, מובס על-ידי תכסיס-ההגנה היחיד של הקיפור. תדרש ממשיל את משל השועל והקיפור של סופרים, טילוסופים והוגי-דעות למיניהם ומחלקם לשרעלים או לקיפורים. קיפור-הרוח מייחס כל דבר לחוץ מרכוי אחר, וכל שאיפותיו מתרכוזות סביב עקרון אחד גדול, אשר במנותחו יובן היקום כולו. שועל-הרוח, לעומ"תו, הוא אדם שיש לו עיטוסים שונים בלי שיהיה קשר הדוק ביניהם. השועל פתוח לקבלת עוב"דות חדשות ואינו דואג להח"איכן לעקרונות.

פרסום הספר "מנצחון למפולת", שהוא מבחר מסויים של כתבי התנועה הכנענית, עורר שוב, אף אם לימים ספורים בלבד, את הווי"כוח על תנועה זו. למשל, יהודה גוסהלקף כתב ב"דבר" ב"יום 17 בספטמבר 1976: "הציונות נעוצה בשלילת הגולה, ויתכן, כי בתחילה חטאה כלשהו בהוקעתה המפורזת", ובהמשך הדברים הוא מסביר כיצד זה יתכן להיות ב"הריון, כלומר, ציוני/יהודי לשי"עורין, באותו זמן זכינו גם ל"מסתו של אלי שביד, הכותב, כמובן, באירוניה על הכנענים. והבל שדברי סופרים אלה מבטי"אים דעות היוזחות בציבור, שכן אין קל מלהצביע על חלקי ה"אידיאלוגיה הכנענית שאין להם אחיזה במציאות האומללה הזאת, עד שאפשר שאכן יחשבו הבר"יות, שאין עוד בפי תנועה זו, או ליתר דיוק, בפי שרידיה, כל בשורה.

וכאן אנו חוזרים אל עניין ה"שועל והקיפור. הכנענים השיגו אמת אחת גדולה, אך למרבה ה"צער ערבבו אמת זו בדברים טפלים הרבה שבהלקם הגדול נת"גלו כשקרים. האמת האחת ה"גדולה היא, שהקמת המדינה ועי"צובו של העם שהקים אותה ומ"קיים אותה מהווים שבר בהיס"טוריה היהודית ושאינ המדינה ר"יושביה בגדר אחת מתפוצות ה"יהודים, אלא משהו אחר. אולם כשבאו הכנענים להסביר את מהו"תו של אחר חדש זה הסתבכו בפירושים היסטוריים מלאי גוז"מאות ואי-דיוקים והחלו דוגלים בתכניות כגון קליטת יושבי הארץ הערבים בתוך האומה הישראלית, רעיון שכדור לכל כרידעת שה"גוגעים בדבר אינם מוכנים להתי"יחס אליו כרצינות אף לא ל"שניה אחת.

משנתגלה דבר זה תקעו מתנגדיהם של הכנענים בשופר גדול והכריזו על סוף הכנעניות. הם נאחזו בכמה אמיתות קטנות ותוך כדי כך הסתבכו בשקר אחד גדול.

השקר הגדול הוא, שהתנועה הלאומית וגיבושה במדינה טרי"טוריאלית הם תוצאה ישירה ו"י